

รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3

A Model for Promoting Lifelong Learning through Local Wisdom among the Population in Roi Et Province Based on the Threefold Wisdom Principles

กฤตยากร ลดาวัลย์¹ และ ประภาส แก้วเกตุพงษ์²

Kittayakorn Ladawan¹ and Prapas Kaewketpong²

Received: 19 February 2026; Revised: 27 March 2026; Accepted: 04 April 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3 2) สร้างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3) ประเมินและถ่ายทอดรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครูอาสาสมัคร ครู กศน. และครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน รวมจำนวน 254 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ 2) แบบสอบถาม และ 3) แบบประเมินคู่มือ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) จังหวัดร้อยเอ็ด มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยใช้วัดและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ของประชาชนสอดคล้องกับหลักปัญญา 3 ได้แก่ การฟัง การคิดวิเคราะห์ และการลงมือปฏิบัติจริง ความสำเร็จเกิดจากความร่วมมือของวัด โรงเรียน กศน. หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ในระบบ 2) รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2) การเรียนรู้นอกระบบ และ 3) การเรียนรู้ในระบบ โดยแต่ละองค์ประกอบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย รวมทั้งสิ้น 15 องค์ประกอบย่อย และ 75 ตัวชี้วัด 3) ผลการประเมินและการถ่ายทอดรูปแบบผ่านคู่มือการใช้รูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด องค์ความรู้จากการ

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด; Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University
Corresponding Author, E-mail: prapakaekku.ac.th

วิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับหลักปัญญา 3 สามารถพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในชุมชนเป็นกลไกสำคัญ

คำสำคัญ: การศึกษาตลอดชีวิต; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; หลักปัญญา 3; รูปแบบการเรียนรู้

Abstract

The objectives of this research are 1) examine the fundamental context and needs for promoting lifelong learning through local wisdom among people in Roi Et Province based on the Threefold Wisdom (Paññā 3) 2) develop a model for promoting lifelong learning through local wisdom, and 3) evaluate and disseminate the developed model. The sample consisted of 254 participants, including administrators, volunteer teachers, non-formal education teachers, and community learning center instructors. The research instruments included an interview form, a questionnaire, and a model manual evaluation form. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The findings revealed that: 1) Roi Et Province has a strong socio-cultural context, with temples and local wisdom serving as the foundation for lifelong learning. The learning process of the people aligns with the Threefold Wisdom, namely listening, analytical thinking, and practical application. The success of lifelong learning promotion is attributed to collaboration among temples, schools, non-formal education institutions, government agencies, and local administrative organizations. The overall needs for promoting lifelong learning through local wisdom were at a high level, ranked from highest to lowest as informal learning, non-formal learning, and formal learning. 2) The model for promoting lifelong learning through local wisdom consists of three main components: 1) informal learning, 2) non-formal learning, and 3) formal learning. Each component comprises five sub-components, totaling 15 sub-components and 75 indicators. 3) The evaluation and dissemination of the model through the user manual indicated that the model had the highest levels of appropriateness, feasibility, and usefulness. The body of knowledge derived from this research highlights that integrating local wisdom with the Threefold Wisdom effectively enhances lifelong learning, with community collaboration serving as a key driving mechanism.

Keywords: Lifelong Learning; Local Wisdom; Threefold Wisdom (Paññā 3); Learning Model

บทนำ

การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตในสังคมไทย จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากส่วนกลางสู่ชุมชน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับบริบท ปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของประชาชน แนวคิดสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า บุคคลจะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อได้เรียนรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการและประสบการณ์ของตนเอง ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้จึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (ปรัชญา เวสารัชช์ และอภิชัย พันธเสน, 2540) อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้านการศึกษาที่ผ่านมาของภาครัฐ ยังคงมีลักษณะเป็นการขับเคลื่อนตามนโยบายจากส่วนกลางเป็นหลัก ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ขาดความยืดหยุ่น และไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง โดยการศึกษาของ วิรัช แสงทอง (2564) พบว่า ข้าราชการมีแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่นมุ่งเน้นให้เป็นไปตามกรอบ นโยบายที่รัฐสั่งการลงมา มากกว่าที่จะมุ่งแก้ไขปัญหาพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางการพัฒนา ด้านการพัฒนาคนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หากแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นไปในลักษณะดังกล่าว อาจทำให้การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากไม่ได้รับรู้ปัญหาจากประชาชนโดยตรง ดังนั้นการสำรวจความต้องการ ของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

ในบริบทดังกล่าว ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นฐานความรู้ที่มีคุณค่า เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของชุมชน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ทั้งยังสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ปรับปรุง พ.ศ. 2545) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) อย่างไรก็ตาม การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษายังขาดรูปแบบที่ชัดเจน ทั้งในด้านโครงสร้าง เนื้อหา กระบวนการ และกลไกการขับเคลื่อน ส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องและไม่สามารถเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2557)

จากปัญหาและช่องว่างดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง การวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของประชาชน พร้อมทั้งพัฒนารูปแบบและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ได้แนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักปัญญา 3
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักปัญญา 3
3. เพื่อประเมินและถ่ายทอดรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบเชิงลำดับขั้นแบบสำรวจนำ (Exploratory Sequential Design) กล่าวคือ เริ่มจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อนำไปพัฒนาเครื่องมือและกรอบแนวคิด จากนั้นจึงเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อยืนยันผลนำผลทั้งสองส่วนมาบูรณาการร่วมกันในการพัฒนารูปแบบและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3 โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ แนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งข้อมูลได้จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดร้อยเอ็ด ประชาชนชาวบ้านและครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการศึกษาเอกสารควบคู่กับการสัมภาษณ์ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาถอดความ จัดหมวดหมู่และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อสังเคราะห์เป็นข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3 นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเครื่องมือเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3 โดยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากผู้บริหารจำนวน 20 คน ครูอาสาสมัคร จำนวน 64 คน ครู กศน. จำนวน 49 คน และครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจำนวน 121 คน รวมจำนวน 254 คน

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3 โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน หลักเกณฑ์การคัดเลือกเป็นผู้ที่มีความรู้

ประสบการณ์และบทบาทที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านนโยบายการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชน เพื่อให้การพิจารณารูปแบบมีความรอบด้าน

ระยะที่ 3 การประเมินและถ่ายทอดรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3 นำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากผลการวิจัยในระยะที่ 2 ไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นชุมชนหรือกลุ่มการเรียนรู้ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน ที่สมัครใจเข้าร่วมการทดลองใช้รูปแบบ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีบริบทเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถดำเนินกิจกรรมตามหลักปัญหา 3 ได้แก่ ปัญญาจากการฟัง (ศตมยปัญญา) ปัญญาจากการคิดพิจารณา (จินตามยปัญญา) และปัญญาจากการปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา) ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การดำเนินการทดลองใช้รูปแบบอาศัยคู่มือการใช้รูปแบบเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ

ในขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำคู่มือการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาสาระ ความเหมาะสมของกิจกรรม ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง เพื่อประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3 มีผลการวิจัย ดังนี้

การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3	ระดับความต้องการจำเป็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. การเรียนรู้ในระบบ (Formal learning)	4.02	0.87	มาก	3
2. การเรียนรู้นอกระบบ (Non-formal Learning)	4.03	0.85	มาก	2
3. การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning)	4.09	0.84	มาก	1
รวมเฉลี่ย	4.05	0.85	มาก	-

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3

จากตารางที่ 1 พบว่า จังหวัดร้อยเอ็ด มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยมีภาษาอีสาน ประเพณีท้องถิ่น วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มอาชีพ เช่น การทอผ้าไหม เกษตรอินทรีย์และการแพทย์พื้นบ้าน เป็นฐานสำคัญของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การเรียนรู้ของประชาชนสอดคล้องกับหลักปัญหา 3 ได้แก่ การฟังจากผู้รู้ (ศตมยปัญญา) การคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ (จินตามยปัญญา) และการลงมือปฏิบัติจริงควบคู่การฝึกจิต (ภาวนามยปัญญา) ทั้งนี้ ความสำเร็จของการส่งเสริมการศึกษาตลอด

ชีวิตเกิดจากความร่วมมือของวัด โรงเรียน กศน. หน่วยงานรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ความต้องการจำเป็น การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลัก ปัญหา 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือการเรียนรู้นอกระบบ (Non-formal Learning) และการเรียนรู้ในระบบ (Formal learning)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning)	
1.1 มิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากภูมิปัญญา (สุดมยปัญญา)	1) การเรียนรู้ตามอัธยาศัยช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน 2) ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความรู้และคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ผู้อื่นได้อย่างภาคภูมิใจ 3) การเรียนรู้ตามอัธยาศัยสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) การเรียนรู้จากกิจกรรมชุมชน เช่น ประเพณี งานบุญ และงานศิลปวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
1.2 มิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากภูมิปัญญา (สุดมยปัญญา)	1) การเรียนรู้ตามอัธยาศัยช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นโอกาสทางเศรษฐกิจจากภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ผู้เรียนมีความมั่นใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสร้างรายได้หรือประกอบอาชีพ 3) ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการจัดการธุรกิจชุมชนหรือการตลาดผลิตภัณฑ์พื้นบ้านด้วยตนเอง 4) ผู้เรียนสามารถต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สร้างรายได้ 5) การเรียนรู้ตามอัธยาศัยช่วยให้ผู้เรียนคิดสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะกับเศรษฐกิจปัจจุบัน
1.3 มิติการปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา)	1) ผู้เรียนรู้สึกภาคภูมิใจและสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ได้จากการปฏิบัติให้ผู้อื่นได้ 2) ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการปฏิบัติจริง 3) การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติช่วยสร้างคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน 4) ผู้เรียนมีโอกาสมือปฏิบัติกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน การปลูกพืชสมุนไพร หรือการทำงานฝีมือ

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
	5) การเรียนรู้ตามอรรถาธิบายช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งในภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการลงมือทำ
1.4 มิติการคิดและวิเคราะห์ (จินตมยปัญญา)	1) การเรียนรู้ตามอรรถาธิบายทำให้ผู้เรียนสามารถสรุปและนำความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ได้จริง 2) การเรียนรู้ด้วยตนเองช่วยให้ผู้เรียนสามารถตีความและวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ผู้เรียนสามารถพัฒนาวิธีแก้ไขปัญหามาหรือปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ 4) ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้หรือประสบการณ์อื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน 5) การเรียนรู้ตามอรรถาธิบายช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
1.5 มิติความรู้ (สุตมยปัญญา)	1) การอ่านหนังสือ เอกสาร คู่มือ หรือสื่อออนไลน์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ 2) การเรียนรู้ตามอรรถาธิบายช่วยให้ผู้เรียนสะสมความรู้และทักษะภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยไม่รู้ตัว 3) ผู้เรียนสังเกตและรับข้อมูลจากกิจกรรมหรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน เช่น ประเพณี งานบุญ หรือการปฏิบัติของผู้รู้ 4) ผู้เรียนสามารถรับรู้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการฟังคำบอกเล่าของผู้รู้ในชุมชน 5) ผู้เรียนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. การเรียนรู้นอกระบบ (Non-formal Learning)	
2.1 มิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากภูมิปัญญา (สุตมยปัญญา)	1) การเรียนรู้เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์และสามารถปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน 2) ครูและสถานศึกษาสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชนหรือการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน 3) สถานศึกษามีการสอนหรือฝึกทักษะให้ผู้เรียนสามารถต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สร้างรายได้ 4) ผู้เรียนมีความมั่นใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสร้างรายได้หรือประกอบอาชีพในอนาคต 5) ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของตลาด
2.2 มิติความรู้ (สุตมยปัญญา)	1) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการบรรยายหรือสื่อการเรียนรู้ 2) ผู้เข้าร่วมได้รับเอกสารหรือสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น คู่มือวิธีทำ หรือวิดีโอสอน

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
	3) การเรียนรู้ระบบมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับ ประชาชนชาวบ้าน 4) การเรียนรู้ระบบช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและ สามารถจำแนกคุณค่าของความรู้ได้ 5) ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนรู้ระบบทำให้ตนเองได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ และสามารถนำไปใช้ได้จริง
2.3 มิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากภูมิปัญญา (ศตมยปัญญา)	1) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญ งาน ประเพณี หรือกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม 2) ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความรู้และคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ผู้อื่นได้ อย่างภาคภูมิใจ 3) สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน 4) การเรียนรู้ในระบบช่วยสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบ ต่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ครูปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน
2.4 มิติการคิดและวิเคราะห์ (จินตมยปัญญา)	1) การเรียนรู้ระบบส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ ความรู้หรือศาสตร์สมัยใหม่ 2) การเรียนรู้ระบบช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการสรุป อธิบาย และนำความรู้ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ 3) ผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายเชิงเหตุผลเกี่ยวกับภูมิ ปัญญาท้องถิ่นกับผู้รู้หรือชุมชน 4) การเรียนรู้ระบบช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์คุณค่าและ ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและออกแบบแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือกิจกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
2.5 มิติการปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา)	1) ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างต่อเนื่อง 2) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือหน่วยงานจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน การทอผ้า การทำเกษตรอินทรีย์ 3) ผู้เรียนรู้สึกภาคภูมิใจและสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ได้จากการปฏิบัติให้ ผู้อื่นได้ 4) การลงมือปฏิบัติช่วยเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) การเรียนรู้เชิงปฏิบัติช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งและสามารถนำ ความรู้ไปใช้จริงได้

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
3. การเรียนรู้ในระบบ (Formal learning)	
3.1 มิติตคุณค่าและจิตสำนึกชุมชน (สุดมยปัญญา)	1) ครูปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน 2) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญ งานประเพณี หรือกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม 3) สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน 4) ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความรู้และคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ผู้อื่นได้อย่างภาคภูมิใจ 5) การเรียนรู้ในระบบช่วยสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบต่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
3.2 มิติดการคิดและวิเคราะห์ (จินตามยปัญญา)	1) สถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทปัจจุบัน 2) ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนตั้งคำถามและอภิปรายเชิงเหตุผลเกี่ยวกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น เทคโนโลยี หรือเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 4) ผู้เรียนมีทักษะในการสรุป อธิบาย และนำความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ 5) การเรียนรู้ในห้องเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ ปรับปรุง หรือพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน
3.3 มิติดการปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา)	1) การเรียนรู้เชิงปฏิบัติช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง 2) ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจและสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ได้จากการปฏิบัติจริงให้แก่ผู้อื่นได้ 3) สถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทอผ้า การทำอาหารพื้นบ้าน หรือการเกษตรอินทรีย์ 4) การฝึกปฏิบัติด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกอนุรักษ์ท้องถิ่น 5) ผู้เรียนมีโอกาสมือทำกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
3.4 มิติตเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากภูมิปัญญา (สุดมยปัญญา)	1) ผู้เรียนมีความมั่นใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสร้างรายได้หรือประกอบอาชีพในอนาคต 2) ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของตลาด 3) การเรียนรู้เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์และสามารถปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
	4) สถานศึกษามีการสอนหรือฝึกทักษะให้ผู้เรียนสามารถต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สร้างรายได้ 5) ครูและสถานศึกษาสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชนหรือการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน
3.5 มิติความรู้ (สุดมยปัญญา)	1) ผู้เรียนสามารถอธิบายและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษา 2) สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ เช่น นิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือสัปดาห์วัฒนธรรมอีสาน 3) สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในหลักสูตรอย่างเหมาะสม 4) ครูหรือวิทยากรเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นผู้สอนหรือถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้เรียน 5) ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการเรียนในห้องเรียน เช่น วัฒนธรรม การเกษตร หรือศิลปหัตถกรรม

ตารางที่ 2 สรุปลองค์ประกอบของรูปแบบ 15 องค์ประกอบย่อย 75 ตัวชี้วัด

จากตารางที่ 2 พบว่า รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3 มี 3 องค์ประกอบหลัก 15 องค์ประกอบย่อย 75 ตัวชี้วัด 1) การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) 5 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวชี้วัด 2) การเรียนรู้นอกระบบ (Non-formal Learning) 5 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวชี้วัด 3) การเรียนรู้ในระบบ (Formal learning) 5 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวชี้วัด

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
ความเหมาะสม	4.51	0.61	มากที่สุด	3
ความเป็นไปได้	4.64	0.54	มากที่สุด	2
ความเป็นประโยชน์	4.69	0.50	มากที่สุด	1
รวมเฉลี่ย	4.61	0.55	มากที่สุด	-

ตารางที่ 3 การประเมินรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินและการถ่ายทอดรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3 ผ่านคู่มือการใช้รูปแบบ พบว่า รูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้จริงอยู่ในระดับมากที่สุด และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3 พบว่า จังหวัดร้อยเอ็ด มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยมีภาษาอีสาน ประเพณีท้องถิ่น วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มอาชีพ เช่น การทอผ้าไหม เกษตรอินทรีย์และการแพทย์พื้นบ้าน เป็นฐานสำคัญของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การเรียนรู้ของประชาชนสอดคล้องกับหลักปัญหา 3 ได้แก่ การฟังจากผู้รู้ (สุตมยปัญญา) การคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ (จินตมยปัญญา) และการลงมือปฏิบัติจริงควบคู่การฝึกจิต (ภาวนามยปัญญา) ทั้งนี้ ความสำเร็จของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเกิดจากความร่วมมือของวัด โรงเรียน กศน. หน่วยงานรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าจังหวัดร้อยเอ็ดมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ทำให้ประชาชนมีความคุ้นเคยกับการเรียนรู้จากชุมชนและวิถีชีวิตประจำวัน วัดและผู้นำทางจิตใจทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดความรู้และคุณธรรม ส่งผลให้การเรียนรู้ตามหลักปัญหา 3 เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการให้บุคคล สามารถเรียนรู้ได้สูงสุดจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลจากการประพฤติปฏิบัติ จนกลายเป็นวัฒนธรรม กล่าวคือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกช่วงอายุและทุกรูปแบบของการเรียนรู้ ทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย โดยผู้เรียนริเริ่มอย่างตั้งใจ มีเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ สมรรถภาพและพฤติกรรมที่ครอบคลุมการเรียนรู้เพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันและการเรียนรู้เพื่อชีวิต ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง พัฒนางานและการปรับตัวในสังคมอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดของ สุนทร สุนันท์ชัย (2543) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลก ปัจจุบัน พัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบและไม่เป็นทางการ ในงานวิจัยของ อีระพงศ์ บุศรากุล (2566) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน เป็นการจัดการกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยชุมชน ในลักษณะเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยการใช้ทรัพยากรในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ถึงรากเหง้าและวิถีชีวิตในชุมชน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้นั้น จะต้องให้ผู้คนในชุมชนเกิดความตระหนักในการพัฒนาพื้นที่หรือชุมชนต่าง ๆ ชี้ให้เห็นทิศทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เน้นพื้นที่เป็นตัวตั้ง เน้นความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

ระดับความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดย

เรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือการเรียนรู้นอกระบบ (Non-formal Learning) การเรียนรู้ในระบบ (Formal Learning) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ดมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับชุมชน ครอบครัว และการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ทำให้การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเกิดจากประสบการณ์จริง การถ่ายทอดจากผู้รู้ และการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับบริบทของประชาชนมากที่สุด ขณะเดียวกันการเรียนรู้นอกระบบมีความยืดหยุ่นด้านเวลา รูปแบบและเนื้อหา สามารถเชื่อมโยงกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักปัญญา 3 ได้อย่างเหมาะสม จึงได้รับความต้องการในระดับรองลงมา ส่วนการเรียนรู้ในระบบ ซึ่งมีโครงสร้างและข้อจำกัดด้านหลักสูตรและเวลา อาจไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มเท่าที่ควร ส่งผลให้มีระดับความต้องการต่ำกว่าด้านอื่น ทั้งนี้ ภาพรวมสะท้อนให้เห็นว่าการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตควรเน้นการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับวิถีชีวิต และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) กล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ และทุกเวลา โดยแหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่อย่างหลากหลาย ทั้งที่เป็นองค์กรจัดตั้งสถาบัน ชุมชน วิถีชีวิต การทำมาหากิน ประเพณีพิธีกรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การเรียนรู้ที่ดีจะเกิดขึ้นจากการที่ทุกภาคส่วนร่วมกันสร้างเครือข่าย และเชื่อมโยงประสบการณ์ เพื่อก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมคุณธรรม การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความสุข ความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอนจึงมีรูปแบบที่แตกต่างจากการเรียนการสอนแบบเดิมที่มีครูเป็นผู้สอนหรือเป็นศูนย์กลาง โดยเป็นการเรียนรู้ที่มีการกำหนดเวลาเรียนอย่างยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน การประเมินและการวัดผลการเรียนรู้มีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบเดียวกับการประเมินผลในห้องเรียน สอดรับกับงานวิจัยของ Lewis Williams (2024) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความเข้มแข็งของชนพื้นเมืองจากรุ่นสู่รุ่นและการเรียนรู้ตลอดชีวิต: จุดเปลี่ยนสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยผลการศึกษานี้มุ่งเน้นการสร้างคามยืดหยุ่นข้ามรุ่นผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการสร้างความยั่งยืนทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลายรุ่นและการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้อาวุโสไปยังคนรุ่นใหม่ เป็นแนวทางที่ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2. รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญญา 3 มี 3 องค์ประกอบหลัก 15 องค์ประกอบย่อย 75 ตัวชี้วัด 1. การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) 5 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวชี้วัด 2. การเรียนรู้นอกระบบ (Non-formal Learning) 5 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวชี้วัด 3. การเรียนรู้ในระบบ (Formal Learning) 5 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวชี้วัด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น จำเป็นต้องครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในทุกช่วงวัย ทุกบริบทการเรียนรู้

แบ่งรูปแบบออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การเรียนรู้นอกระบบและการเรียนรู้ในระบบ ช่วยให้การพัฒนาการเรียนรู้มีความครอบคลุม สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีความหลากหลายทั้งด้านอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การกำหนดองค์ประกอบย่อยและตัวชี้วัดจำนวนมาก ทำให้สามารถสะท้อนรายละเอียดของการเรียนรู้ตามหลักปัญหา 3 ได้อย่างชัดเจน ทั้งด้านการรับรู้ การคิดวิเคราะห์และการปฏิบัติจริง ส่งผลให้รูปแบบมีความเป็นระบบ สามารถนำไปใช้ประเมิน ติดตามและพัฒนาได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเอื้อต่อการบูรณาการบทบาทของวัด ชุมชน สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขับเคลื่อนการศึกษาตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้สรุปเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของไทยว่า การศึกษาตลอดชีวิตของคนไทยมีเป้าหมาย เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้การศึกษาสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาบุคคลในทุกช่วงอายุ ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ให้มีความรู้พื้นฐานเพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ให้มีความรู้และทักษะในการคิด วิเคราะห์ การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ การแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเลือกรับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ในทุกช่วงวัย รวมทั้งอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยรวม สอดรับกับงานวิจัยของ จุรี ชัยน (2566) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปากาเกะญอ พบว่า รูปแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปากาเกะญอมืองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (1) ความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ (2) หลักการ เหตุผลและวัตถุประสงค์ (3) กลุ่มเป้าหมาย (4) โครงสร้างและการบริหารจัดการ (5) สถานที่ (6) กิจกรรมการเรียนรู้ (7) การมีส่วนร่วมของชุมชน (8) เครือข่าย และ (9) ปัจจัยสนับสนุน

3. ผลการประเมินและการถ่ายทอดรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3 ผ่านคู่มือการใช้รูปแบบ พบว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้จริง อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่ารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตดังกล่าว ได้รับการพัฒนาบนฐานบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดร้อยเอ็ดอย่างแท้จริง โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักปัญหา 3 อย่างเป็นระบบ ทำให้เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ รูปแบบมีโครงสร้างชัดเจน คู่มือการใช้เข้าใจง่ายและสามารถนำไปปรับใช้ได้ ในหลากหลายบริบทการเรียนรู้ ทั้งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย นอกระบบและในระบบ อีกทั้งยังได้รับความร่วมมือจากวัด ชุมชน สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้การนำไปใช้จริงมีความเป็นไปได้สูง เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เอื้อต่อการขยายผลอย่างมี

ประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จูรี ขยัน (2566) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปกากะญอ พบว่า รูปแบบศูนย์การเรียนรู้มีความเหมาะสมในทุกองค์ประกอบ เป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปกากะญอ ที่สะท้อนการศึกษาของท้องถิ่นและสามารถสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมทุกประการ

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรใน จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3 ซึ่งบูรณาการการเรียนรู้ 3 ระบบ ได้แก่ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ในระบบ รวม 3 องค์ประกอบหลัก 15 องค์ประกอบย่อย 75 ตัวชี้วัด โดยเชื่อมโยงมิติความรู้ (สุดมปัญญา) มิติการคิดวิเคราะห์ (จินตมปัญญา) และมิติการปฏิบัติ (ภาวนามปัญญา) เข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คุณค่าและจิตสำนึกชุมชน และการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน ส่งผลให้การศึกษาตลอดชีวิต มีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและสามารถพัฒนาคน ชุมชน และสังคม ได้อย่างสมดุล

ภาพ 1 องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชากรใน จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักปัญหา 3 พบว่า จังหวัดมีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่

เข้มแข็ง สามารถบูรณาการสู่การเรียนรู้ทั้ง 3 ระบบ ได้แก่ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การเรียนรู้นอกระบบและการเรียนรู้ในระบบ โดยพัฒนาเป็นรูปแบบที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก 15 องค์ประกอบย่อย 75 ตัวชี้วัด เชื่อมโยงมิติความรู้ การคิดวิเคราะห์และการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ผลการประเมินยืนยันว่ารูปแบบมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด จึงเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดนโยบายสนับสนุนการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ทุกระดับ จัดสรรงบประมาณและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการพัฒนาระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งขยายผลการศึกษาวิจัยไปยังพื้นที่อื่นเพื่อยืนยันประสิทธิผลและสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตต่อไป จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดร้อยเอ็ดควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม
- 1.2 สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดร้อยเอ็ดควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรให้กับศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่
- 1.3 สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดร้อยเอ็ดควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่าง วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐ ให้เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 2.1 ครูศูนย์เรียนรู้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องควรนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน
- 2.2 ศูนย์เรียนรู้ชุมชนควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักปัญญา 3
- 2.3 ศูนย์เรียนรู้ชุมชนควรพัฒนาศักยภาพครูและวิทยากรชุมชนให้สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.1 ควรศึกษาการพัฒนาแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกันศึกษานำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในจังหวัดหรือชุมชนอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์และความเหมาะสมของรูปแบบในบริบทที่หลากหลาย
- 3.2 ควรศึกษาผลกระทบของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว
- 3.1 ควรศึกษาแนวทางการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและการเข้าถึงการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2557). คู่มือปฏิบัติงานท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- จรี ชัยน (2566) การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ชาวปกาเกอะญอ. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กรุงเทพฯ.
- ธีระพงศ์ บุศรากุล. (2566). การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้. วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น, 5(7), 448-463.
- ปรัชญา เวสารัชช และอภิชัย พันธเสน. (2540). การปฏิรูปราชการเพื่อบริการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- วิรัช แสงทอง. (2564). แนวทางการกระจายอำนาจและการบริหารจัดการภาครัฐเชิงพื้นที่. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการภาครัฐ, 8(1), 101-118.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2543). วิวัฒนาการการศึกษานอกระบบของไทยในการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Williams, L. (2024). Indigenous intergenerational resilience and lifelong learning: Critical leverage points for deep sustainability transformation in turbulent times. *Sustainability*, 16(11), 4494.